

protislovja v svetovnem nazoru prebivalcev v Kanalski dolini? Na tej stopnji svojega dela sem mnenja, da je to možno.

Po indoktrinaciji prebivalcev te doline v 30. in 40. letih z ekstremnimi nacionalističnimi ideologijami italijanskega in nemškega fašizma pa povojne ideološke alternative v zvezi z vprašanji o narodnostni identiteti še v veliki meri niso uspeli zbrisati motiv iz preteklosti: državljanstvo ali politično prepričanje je za ljudi te doline eno z narodnostno („etnično“) identiteto. Čeprav je v dolini moč najti nekaj lokalnih zagovornikov manjšinskih pravic in izražanja slovenskega samospoštovanja, jih ovirajo že omenjene indoktrinacije (ki so jih v nekaterih primerih uspešno prenesli tudi na mlajšo generacijo), raznorodna sestava doline (avstrijsko oziroma nemško govoreči prebivalci, Furlani in zadnje čase tudi Italijani iz juga države) ter podrejanje političnih in trgovskih zadev doline eliti in interesom ostale Italije. Kljub temu pa ima mogoče tudi aktivnost teh maloštevilnih zagovornikov slovenskega samospoštovanja za posledico popularno „krizo identitete“, na katero smo merili v prejšnjem odstavku.

Med zgodovino javnega šolanja v Kanalski dolini je bilo le nekaj bežnih obdobij, ko so v šolah poučevali slovenski jezik; kot posledico tega ohranja slovenščina, ki jo govori večina prebivalcev Ukev, še zmeraj razločen dialekt, prenaša pa se pretežno v okviru družine in preko stikov z drugimi slovensko govorečimi družinami. Kot jezik sporazumevanja je omejena na samo nekaj določenih krajev. Planšarska prilagoditev je edina izmed aktivnosti v Kanalski dolini, pri kateri se za sporazumevanje uporablja slovenski jezik. Na prvi pogled bi lahko imeli trojezičnost prebivalcev te doline za prednost zaradi močne trgovske aktivnosti in turizma iz Avstrije in Jugoslavije. Vendar elita Kanalske doline često pravilno označuje slovensko govoreče prebivalce z minimalno izobrazbo za ljudi, ki niso sposobni govoriti niti enega od teh treh jezikov slovnično pravilno. Pa tudi oni sami često priznavajo svojo „polomljeno“ govornico. Veliko jih je nepismenih v materinem jeziku, znajo pa malo brati in pisati v italijanščini in v nekaterih primerih tudi v nemščini. Posledica tega je, da so učinkovito odrezani od literature in kulturne dediščine v slovenskem jeziku; njihovo narečje ostaja, vsaj pri večini planšarjev, visoko kodificiran način sporazumevanja, ki je primeren le za majhen del v okviru vsakdanjih opravil. Morda bi lahko ukovsko narečje slovenščine najbolje opisali preprosto kot „ukovski jezik“ — kot samostojno kulturno enoto?

IV.

S preučevanjem izražanja socialne identitete tukajšnjega načina življenja bo po mojem mnenju mogoče pojasniti kulturno vsebino statusa, ki ga pripisujejo planšarskemu načinu življenja v Ukvah. Zato so me te precej spontane poteze v življenju ukviških prebivalcev takoj zbudile v oči že med začetno fazo raziskovanja. To je prvi korak k razumevanju različnih nivojev komuniciranja pri javnem obnašanju, ki je značilno za prilagajanje planšarjev. Potrebno pa bo še ugotoviti, na kakšen način jezik, dogodki praktičnega značaja in njihov kontekst sestavljajo podobo ukviške kulture. Ali nekaj takega pravzaprav sploh obstaja?

Oddelek za socialno antropologijo, ROBERT MINNICH
Univerza v Bergenu Ukve — „pri paueru“

Avgust 1981

(Prevedla: NIVES SULIČ)

IZ LJUDSKEGA IZROČILA NA TOLMINSKEM

Na pobudo prof. Janeza Dolenca so dijaki tolminske gimnazije zapisovali ljudsko izročilo v svojem domačem kraju. Marsikaj zanimivega je prišlo pri tem na dan. Prof. Dolenc nam je nekaj zapisov ljubeznivo odstopil za objavo.

Zagovor zoper abu

Abu,¹

te pregajnam u imenu Jezusa!

Če s u kastieh, u mies, u karvi,

tebe pregajnam!

Ti muoreš jet von,

buod u karves,² u mies, u kastieh,

ti muoreš jet,

te pregajnam u gale peči!³

Ti muoreš jet von,

na miru use postit!

(Zagovor je treba trikrat ponoviti in vsakokrat pihnti v abu.)

1) Abu = oteklina kjerkoli na telesu, navadno vnetje glave, oči, zob itd.

2) u karves = v krvi

3) gale peči = gole skale

Zagovor je povedala Marička Kovačič (r. 1910) iz Tolminskih Ravnj 5; naučila se ga je od rajne matere, veruje v njegovo moč in še vedno zagovarja sovaščanom.
Zapisała: SONJA KRISTAN, 30. 11. 1973

Litanije koscev

Gbanca¹ u planin si jim podeliw,
ka jemaja acbibe u sebi.

Muolma:

Dej nam, te pruosma

vsakmu en glaž vina,

se nisma prišl zatu u planina,

de adbijema usaka krtina —

ki bo rekla Krstina!

1) gbanca = gibanica, potica

2) acbibe = rozine

Zložil Ivan Lesjak — Ivančkov iz Koritnice v Baški grapi 53

Zapisała: KATJA ŠORLI, dec. 1973

Fantovski običaji

Fant, ki je prišel prvič vasovat s fanti, je moral dovoliti, da so ga drugi fantje polili s šestimi vedri vode. Dekletu, pri katerem je želel vasovati, je položil na okno „tablo“ kruha. Če je „čeča“ kruh vzela, je to pomenilo, da sme priti vasovat, sicer je moral lepo mimo. Za sprejem v fantovščino je moral plačati fantom vedro vina. Če je imel deklet v sosednji vasi, se je moral oddolžiti s pijačo tamošnjim fantom, sicer bi ga nagnali.

Povedala Ana Vulč (76 letna), Čezsoča 83

Zapisała: DRAGICA VULČ,
jan. 1974